Taede A. Smedes

Een weblog over geloof en wetenschap – en veel meer...

Korpel & De Moor over de God die zwijgt...

Dit is toch wel een van de meest interessante boeken die ik de laatste tijd heb gelezen. Het is ook een echt theologisch boek, een boek van bijbelwetenschappers dat in gesprek gaat met en uitdagingen stelt aan andere theologische disciplines (systematisch theologen, godsdienstfilosofen). En het is ook een boek wat een van de meest prangende vragen van deze tijd aan de orde stelt namelijk: waarom spreekt God in de Bijbel zo veelvuldig en lijkt God vandaag te zwijgen? Wat betekent het eigenlijk dat God spreekt? En waarom spreekt God vandaag de dag niet meer? Tijd om het boek *De zwijgende God* van Korpel & De Moor eens onder de loep te leggen…

Het boek is geschreven door twee bijbelwetenschappers. Marjo Korpel is universitair hoofddocent Oude Testament aan de Universiteit van Utrecht en ze is predikante binnen de PKN. Johannes de Moor is emeritus hoogleraar Semitische Talen en Culturen van het Oude Nabije Oosten aan de Protestantse Theologische Universiteit Kampen. Van hun hand verscheen in 2011 het boek *The Silent God*bij uitgeverij Brill, waarvan de Nederlandse vertaling die ik hier bespreek een populariserende bewerking is "ten behoeve van niet-specialisten" aldus de auteurs.

Het boek begint met een hoofdstuk waarin de problematiek van de zwijgende God in onze moderne tijd aan de orde wordt gesteld. De auteurs doen dit door te kijken naar hedendaagse literatuur en film, en ze kijken wat theologen en filosofen over het zwijgen van God te zeggen hebben. De auteurs laten daarmee zien wat voor een centraal thema het zwijgen van God is geworden in onze moderne tijd. Het tweede hoofdstuk van het boek is methodisch van aard. De auteurs stellen in dit boek een aantal zaken centraal: allereerst dat alle spreken over God metaforisch of analoog spreken is en dus uitgaat van menselijke taal en beelden, en dat dit idee al in de Bijbel en het oude Nabije Oosten aanwezig was; ten tweede dat zwijgen spreken veronderstelt, zodat in dit boek ook wat algemener aan de communicatie tussen mensen onderling en tussen mensen en de goden/God aandacht moet worden geschonken (m.a.w. het boek gaat niet alléén over het zwijgen van God); en ten derde dat de Bijbel meer in continuïteit staat met de cultuur van het oude Nabije Oosten dan vaak wordt gedacht. De vergelijking tussen de cultuur van het oude Nabije Oosten en de Bijbel wordt gemaakt, omdat de auteurs menen dat de Bijbel de cultuur van het oude Nabije Oosten veronderstellen en overnemen, maar af en toe aanpassen. Dit uitgangspunt zal niet bij alle gelovigen in even goede aarde vallen (velen willen juist benadrukken dat de Bijbel vooral brak met de toenmalige heersende cultuur). Ik denk echter dat het uitgangspunt in de loop van dit boek uitstekend wordt onderbouwd en plausibel gemaakt.

Zoals in het tweede hoofdstuk al is aangegeven, is het basismodel voor het spreken over het spreken en zwijgen van de goden/God de intermenselijke communicatie. In het derde hoofdstuk wordt dan ook ingegaan op het probleem van zwijgen tussen mensen in het oude Nabije Oosten en in de Bijbel. In de oudheid waren een aantal redenen van belang waarom mensen soms tegen elkaar zwegen: vanwege overtredingen, vanwege ontzag of angst, vanwege geduld of wijsheid, vanwege onvermogen, of omdat ze simpelweg sliepen. In hoofdstuk 4 wordt de vraag beantwoord hoe mensen zich in de oudheid tot de goden wendden (ook weer in het oude Nabije Oosten in het algemeen en in de Bijbel in het bijzonder), bijvoorbeeld door middel van de liederen en gebeden, door middel van brieven aan de goden, door middel van magie en toverij. Ook komt in dit hoofdstuk aan de orde dat mensen ook voor de goden konden zwijgen. In hoofdstuk 5 komt aan de orde hoe goden zich tot mensen wendden, via rechtstreekse communicatie, of via bemiddelaars, en soms via dromen,

visioenen en omina. De conclusie van dit hoofdstuk – die belangrijk is voor het boek als geheel – is dat de communicatie tussen goden en mensen *altijd* via mensen verloopt, hetzij via bemiddelaars die het woord van de goden overbrengen, hetzij via uitleggers van dromen en visioenen.

In hoofdstuk 6 komt dan eindelijk de zwijgende God aan de orde. De auteurs maken duidelijk de zwijgende God een thema is dat in de bijbel eigenlijk niet voorkomt. Of in de woorden van de auteurs zelf:

> *Het hoofdstuk dat dezelfde titel draagt als dit boek, is logischerwijze relatief kort geworden, omdat het aantal bewijsplaatsen voor zowel het zwijgen van de goden in het oude Nabije Oosten als ook het zwijgen van God in de Bijbel gering is. Dit geeft eens te meer aan dat goddelijke zwijgzaamheid niet een erg belangrijk thema was in de wereld van de Bijbel. De huidige actualiteit van het thema moet vooral gezien worden als een product van onze moderne tijd. (248)*

In hoofdstuk 7 ten slotte, komen alle lijnen bij elkaar en wordt de centrale conclusie van het boek getrokken: dat communicatie tussen goden en mensen volgens de Bijbel en het oude Nabije Oosten altijd via mensen verloopt, en dat dus het zwijgen van God vandaag de dag betekent dat mensen het woord van God niet meer durven te spreken.

> *Wanneer van goden in het oude Nabije Oosten, inclusief de God van Israël, wordt gezegd dat zij zich richten tot mensen, blijkt hun woord altijd bemiddeld te worden, ofwel via de hoorders zelf, of door andere mensen. Deze niet al te verrassende conclusie van onze studie hebben we uitgebreid geïllustreerd aan de hand van vele teksten. Deze conclusie blijkt zelfs op te gaan wanneer van een godheid of een (half)goddelijke boodschapper (engel) wordt gezegd dat deze rechtstreeks spreekt tot mensen, omdat het uiteindelijk toch altijd vertellers of schrijvers waren die de godsspraak doorgaven. Wat zijn de conclusies van deze waarneming?*
>
> *Allereerst betekent het dat wanneer we verwachten dat God zal spreken, maar hij blijft zwijgen, wij als mensen ons moeten afvragen of hij niet van ons verwacht dat wij zelf zullen spreken. […]*
>
> *Gelovigen zullen moeten erkennen dat als God zwijgt dat altijd is omdat mensen niet alleen voor zichzelf op de wereld zijn, maar ook de taak hebben Gods plannen op aarde te realiseren. Daartoe behoort ook de plicht om zijn woord door te geven. Het zwijgen van God zou weleens veroorzaakt kunnen worden door de traagheid van mensen, zelfs wanneer zij over alle middelen beschikken om zelf te doen waarvoor zij bidden en weten wat God in het verleden heeft gezegd. Hij verwacht actie van zijn volgelingen. (254-255)*

In het oude Nabije Oosten en in de Bijbel wordt een samenwerking tussen goden/God en mens verondersteld: de mensen zijn de woordvoerders van de goden/God. Openbaring komt altijd via mensen tot mensen. Dat vandaag de dag de goden/God lijken te zwijgen, heeft dan ook te maken met ontwikkelingen in de moderne tijd, waardoor mensen niet langer durven te getuigen, niet langer de moed hebben om te spreken namens de goden/God. Met andere woorden, dat God zwijgt, ligt niet aan God zelf, maar aan de mensen die God verzwijgen.

Ik ben geen bijbelwetenschapper, dus ik kan niet helemaal beoordelen of Korpel & De Moor op alle punten gelijk hebben (ik

vermoed dat veel discussies over hun stellingen vooral detailkwesties zullen zijn). Toch vond ik dit een ongewoon boeiend boek, niet alleen door de bijzonder prettige en laagdrempelige schrijfstijl, maar vooral ook door het onderwerp, dat zo mooi wordt "uitgebeend". Maar ook, omdat het boek geen pasklare antwoorden geeft op het probleem van Gods zwijgzaamheid. Enerzijds constateren de auteurs dat het zwijgen van God wellicht een menselijk probleem is (d.w.z. het probleem ligt aan de menselijke kant, niet bij God), anderzijds beseffen de auteurs ook terdege dat ieder menselijk spreken in naam van God (want dat is dus het bijbelse concept van Gods spreken) vandaag de dag ongelooflijk moeilijk ligt in de samenleving. Iemand die claimt in naam van God dit of dat te verkondigen, wordt al gauw als een waanzinnige beschouwd (wat overigens in bijbelse tijden al het geval was, zo laat dit boek zien). En toch is het wellicht wenselijk, zo suggereren de auteurs, dat op bepaalde tijden en plaatsen in naam van God gesproken wordt om bijvoorbeeld gerechtigheid te doen aan armen en verdrukten. De spanning die de auteurs constateren wordt dus niet opgelost.

Daarnaast bevat dit boek veel verrassingen. Bijvoorbeeld over het in onze tijd zo bekende verzet tegen mensen die in naam van goden/God proberen te spreken (die dus al in het oude Nabije Oosten en in de Bijbel als waanzinnigen werden weggezet), over atheïsme dat al in het oude Nabije Oosten en in de Bijbel bekend was, en over de haast filosofische bespiegelingen die in de cultuur van het oude Nabije Oosten aanwezig waren over de transcendentie van de goden. Daarnaast laten bijvoorbeeld de bespiegelingen over magie zien dat al in de Bijbel strubbelingen merkbaar zijn tussen het "volksgeloof" dat magie gebruikt om God te beïnvloeden, en de meer "correcte" theologie die magie veroordeeld. En dat alles geïllustreerd door middel van concrete tekstvoorbeelden. Ik heb werkelijk geboeid pagina na pagina omgeslagen.

Kortom: een ongelooflijk prikkelend, pakkend, en theologisch verrijkend boek, uitstekend gestructureerd en bijzonder toegankelijk geschreven voor een breed publiek. Een echte aanrader, en ik durf zelf te stellen een van de beste theologische boeken uit 2011.

De zwijgende God
Marjo Korpel en Johannes de Moor
Uitgeverij Skandalon, Vught, 2011
ISBN: 978-94-90708-31-3
328 pagina's (paperback)
Prijs: € 28,50

Het boek kan hier besteld worden: http://www.skandalon.nl/shop/nl/theologie-cultuur/268-de-zwijgende-god.html.

Share this: Twitter 2 Facebook

Vind ik leuk: Like Wees de eerste om post te waarderen.

Boeken, Boekrecensies, Godsdienstwijsbegeerte Bijbel, bijbelwetenschap, boekbespreking, De zwijgende God, Johannes de Moor, Marjo Korpel

← Jean Wagemans over UFO's en abductie op Nu.nl Mijn NRT-recensie van Sam Harris' "Het morele landschap" →

8 Responses to *Korpel & De Moor over de God die zwijgt…*